

Andrus Saareste 60-vuotias

Lukijoillemme hyvin tuttu Tarton yliopiston viron kielen professori Andrus Saareste sivuutti 18. kesäkuuta 1952 kuudenkymmenen vuoden iän.

Andrus Saareste (ent. Albert Saaberk, syntyisin Tallinnasta) opiskeli paitsi kotimaassaan ja myöhemmin muualla ulkomailla myös vv. 1913—17 Helsingin yliopistossa suomalais-ugrilaista ja romaanista kielitiedettä. Tohtoriksi hän tuli Tartossa 1924 väitöskirjanaan »Leksikaalseist vahe-kordadest eesti murretes, I, Analüüs», sanastomaantieteellis-etymologinen tutkimus, joka on aiheeltaan ja metodiltaan ensimmäinen laatuaan meikäläisen kielitieteen alalla. Teoksessa esitellään 160:n eri käsitteen vironkieliset nimitykset, kunkin sanan tarkka levinneisyys, useasti kartoin valaistuna, sekä selvitetään näiden satojen termien alkuperää ja kulloistenkin synonyymien keskinäistä asemaa viron kielen piirissä. Käsiteltäväksi otettu aines ei muodosta mitään sisäistä kokonaisuutta, vaan se on valittu silmällä pitäen sitä seik-

kaa, että murteiden väliset synonyymierot niissä hyvin kuvastuvat. Tekijä onkin voinut piirtää useita viron kielimaisemalle tyypillisiä ns. isoleksikarttoja, samalla kun hänen on onnistunut pätevästi valaista lukuisia etymologisia suhteita. Lisäksi kirjalla on arvonsa oivallisena aineskokoelmana, se kun perustuu enimmäkseen tutkijan omiin kenttäkeräyksiin.

Saareste ei ole vielä julkaissut aikomaansa jatkoa tälle mielenkiintoiselle teokselleen. Olisikohan yhtenä syynä viipymiseen se, että tekijä olisi havainnut dispositioltaan t ä m ä n laatuisen onomasiologisen tutkimustehtävän katkovan eräitä sellaisia luonnollisia yhteyksiä, joiden seuraaminen vasta päästäisi monet houkuttelevat merkitysoipillis-etymologiset näkökohdat oikeuksiinsa? Oli miten oli, joka tapauksessa Saaresten väitöskirja on aiheeltaan elimellisessä yhteydessä tekijänsä muihin keskeisiin tutkimusharrastuksiin: toisaalta hänen murrekartastoonsa ja käsitepiirisanakirjaansa, toisaalta hänen toimintaansa Viron murrestanonkeräyksen sekä suorittajana että järjestäjänä.

Viron murrekartaston ainekeruuseen Saareste oli ryhtynyt jo v. 1915, niin että väitöskirjakin oikeastaan oli tämän työn sivutuloksia. 22:n ylen monivaiheisen vuoden kuluessa sitkeästi jatkettu määrätietoinen ponnistelu johti v. 1938 ensimmäiseen näkyvään tulokseen: Viron Oppineen Seuran 100-vuotisjuhlaan valmistui »Eesti murdeatlas, I vihk». Painoasultaan korkeatasoinen julkaisu sisältää 28 kaksiväristä karttaa, isoimmat kooltaan 40×17 cm:n laajuisia. Kartat ovat osittain sanastollisia, osittain äänne-, muoto- tai lauseopillisia, ja niiden rakenne on saman periaatteen mukainen kuin esim. Jaberg—Judin Italian ja Etelä-Sveitsin kieli- ja asiaatlasen, ts. aines on foneettisella kirjoituksella kiveen piirtämällä sijoitettu karttaan kunkin keruupisteen kohdalle. Täl-

lainen esitysmuoto on tarkka ja selvä mutta tietysti myös kustannuksiltaan suhteellisen kallis. Toinen vihko tätä komeata julkaisua, kartat 29—66, ehti ilmestyä vielä Viron ensimmäisen venäläismiehityksen aikana, ensväällä 1941, ja tekijällä oli materiaallinsa osittain valmiina, osittain tarkoin suunniteltuna kaikkiaan 241 karttalehteen (yhteensä 7 vihkoon), kun yhä uudet poliittiset mullistukset onnistuivat ainakin toistaiseksi keskeyttämään tämän toteutusvaiheeseensa ehtineen suurteoksen sen noin ensimmäiseen neljännekseen.

Mainitsimme Saaresten käsitepiirisanakirjan, vaikka se on vielä kokonaan käsikirjoitusasteella (joskin tiittävästi sellaisena jo pitkälti valmis), koska se on ilmeisesti oleva toinen hänen pitkäjännitteisen sisukkuutensa suuri saavutus. Virittäjän lukijat saattoivat vuosikertamme 1947 sivuilta 361—376 tutustua muutamaa tämän todella nykyaikaisen sanakirjateoksen huomiotaherättävän perusteellisiin näyteartikkeleihin. On täysi syy yhtyä tekijään, kun hän (Vir. 1947 s. 363) lausuu käsityksenänsä ideologisesti järjestetystä sanakirjastaan: »Lienee ilmeistä, että tuollainen sisällyksenmukainen järjestys avaa helpommin [kuin aakkojärjestyksinen sanakirja] viron kielen ilmaisuvälineiden varastot kieltä kirjallisesti k ä y t ä n n ö s s ä viljeleville. Toisaalta taas ei voi olla epäilystä siitä, että tällainen aineiston esitys tarjoaa suuria etuja viron kielen tutkimuksellekin, varsinkin etymologian ja merkityksenkehityksen selvittelylle, jossa on erikoisesti pidettävä silmällä merkitykseltään lähisukuisten sanojen keskinäisiä suhteita, ja etenkin silloin, kun ryhdytään selvittämään sanaston strukturaalisia kysymyksiä. Ja lopuksi sellaisen esityksen pitäisi olla terve tullut myös kansatieteilijöille, folkloristeille ja kansan ajatustavan tutkijoille.»

Saaresten moniin kymmeneen nousevat muut julkaisut käsittelevät mm. äännehistoriaa, vanhaa kirjaviroa («Eesti keel

XIII—XVI sajandil», »Agenda parva [1622] keelest», »Eesti keel rootsi-poola ajal», »Piibli keel ja rahva keel», yhdessä A. R. Cederbergin kanssa toimitettu tekstikokoelma »Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524—1739»), nimistön historiaa ja oikeakielisyyttä (esim. »Eesti õigekeelsuse päevaküsimustest»). Virittäjän lukijakunta muistaa esim. hänen muoto- ja johto-opin metodiikan kannalta ansiokkaan tutkielmansa »Merkitys- ja muotoluokkautumat viron marjannimissä» (Vir. 1947 s. 241—8). Pari hänen arvokasta sanasto-opillista tutkielmaansa ilmestynee samoin lähiaikoina Suomessa. Myös kielifilosofiset ja tyylikysymykset ovat Saarestea askarruttaneet («Hilinenud lastekeelest Eestis», »Keele osast vaimu arengus», »Eesti keele mitmest palgest» — viimeksimainittu yritteliäisyyttä todistava kokeellistyyliopillinen tutkielma). Ytimekkäitä yleisesityksiä viron kielestä ovat »Die estnische Sprache» (57 siv., 1932) ja tekijänsä 60-vuotispäivän yhteydessä julkisuuteen pääsyt varsin hyödyllinen teos »Kaunis emakeel», josta toisaalla tässä lehtemme vihossa enemmän.

Andrus Saaresten tähänastisen elämän ulkonaisista vaiheista mainittakoon, että hänet nimitettiin Tarton yliopiston viron kielen dosentiksi 1925 sekä samana vuonna ylimääräiseksi ja v. 1928 varsinaiseksi saman aineen professoriksi. Näin ollen hän joutui puolisoitoista vuosikymmentä paitsi kasvattamaan Viron nuorta äidinkielenopettajistoa myös ohjaamaan Akadeemiline Emakeele Seltsin toimesta tapahtunutta työtä viron murteiden suuren sanakirjan aineiston keräämiseksi (tästä työstä hän on itseertonut mm. Virittäjässä 1939 s. 347—). Vuodesta 1945 hän on oleskellut pakolaisena Ruotsissa. Ilahduttavat tiedot ovat kertoneet, että hänen tieteellinen työnsä on sielläkin saattanut jatkaa olosuhteisiin katsoen odottamattoman tehokkaasti. Lehtemme haluaa puolestaan välittää professori Saarestelle suomalaisten ammattiveljen kiitollisen tervehdysten ja hartaat hyvän onnen toivotukset.

L. H.